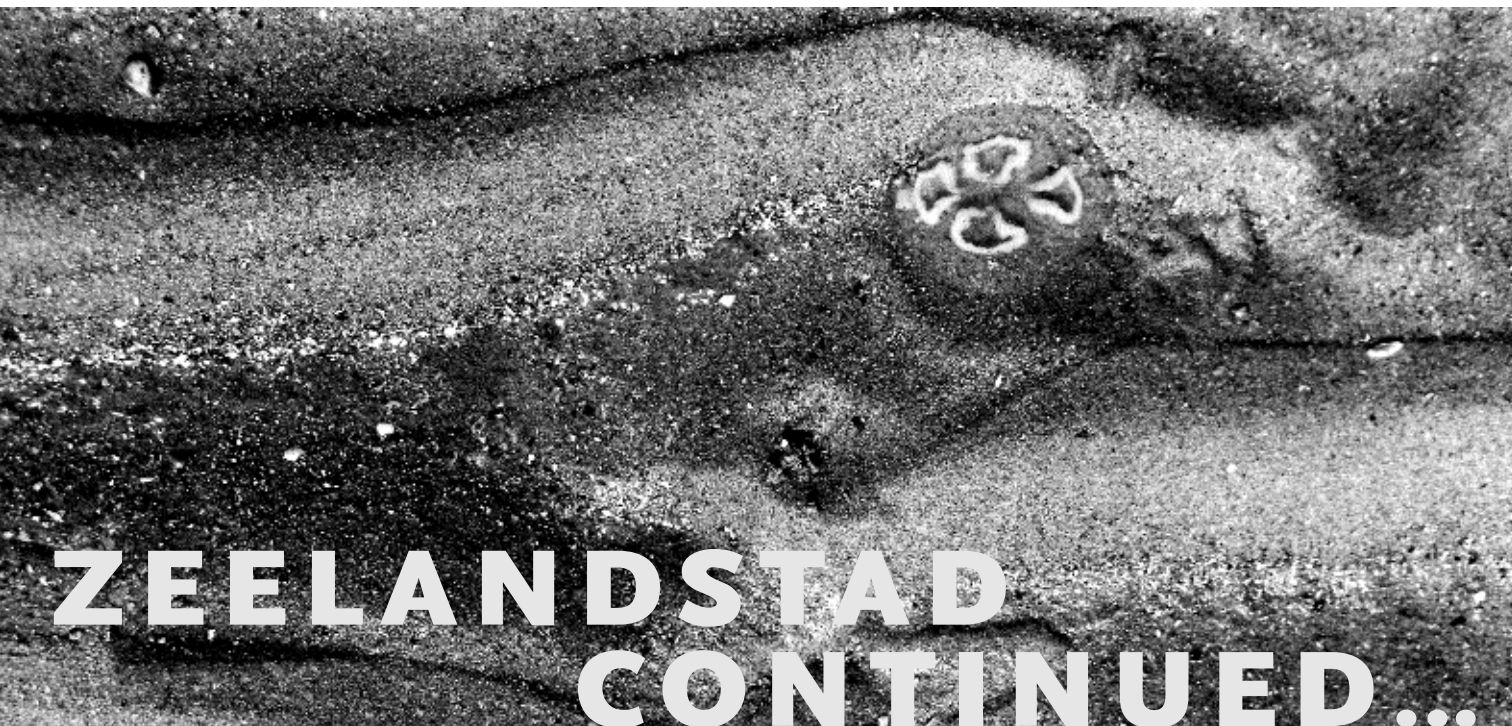

Vijftig jaar *Zeeuws Tijdschrift*. Hadden de oprichters het kunnen bedenken? Lees erover in het boek *Groot Zeeland. Vijftig jaar Zeeuws Tijdschrift, 1950-2000* waarvan het eerste exemplaar bij de aanvang van het debat 'Zeeland als Stad' aan de twee voormalige hoofdredacteuren M.A. Verburg en M.P. de Bruin werd overhandigd. Het decor voor het debat vormde de foyer van het Middelburgse Stadsschouwburg en een behoorlijk aantal belangstellenden zorgde voor de juiste atmosfeer eigen aan sobere herdenkingsplechtigheden. Hieronder een samenvatting van de lezingen die op die gedenkwaardige 30ste november 2000 gehouden zijn.

ZEELANDSTAD CONTINUED...

Paul van der Velde

De titel van het debat 'Zeeland als stad' zette enkele van de vier sprekers op het verkeerde been, want het suggereerde te veel dat het in de bedoeling van de organisatoren lag om Zeeland als stad te gaan zien. Dat misverstand dient rechtgezet te worden alvorens verder te gaan. De redactie had liever gezien dat het debat *tout court* 'Zeelandstad' genoemd zou worden. Zeelandstad geen stad is in de traditionele betekenis van het woord, maar meer een denkraam dat een diepgaande discussie over alle aspecten van de Zeeuwse samenleving mogelijk maakt. Omdat het concept

zeker buiten Zeeland nog niet zo ingeburgerd is en ook omdat in het Zeelanddebat een discussie over stad en platteland was aangekondigd, kwam het compromis 'Zeeland als stad' uit de bus.

Een tweede Europoort of het tweede Groene Hart?

R. van Engelsdorp Gastelaars, hoogleraar sociale geografie aan de Universiteit van Amsterdam analyseert de positie van Zeeland tegen de achtergrond van het ruimtelijke orderingsbeleid van de rijksover-

heid vanaf de jaren vijftig, waarin Zeeland figureerde als verafgelegen platteland en daardoor als een niet te kansrijk leefmilieu. De periode 1945-1960 typeert hij als die van een 'verstard achterstandsgebied' en die van na 1965 als een 'perifeer *minimum choice* gebied'.

Uit de eerste periode stamt de neiging van Zeeuwse politici Zeeland te transformeren tot een tweede Euro-poort, wat tot op heden doorwerkt in bijvoorbeeld de aanleg van een containerterminal bij Vlissingen. Dit is volgens hem geen goede keuze omdat het zou leiden tot een schraal zeehavenmilieu. Van Engelsdorp Gastelaars opteert voor een scenario waarin Zeeland als 'afgelegen leeg groen hart' functioneert. Dit zet hij af tegen het fenomeen van de voortgaande versterking van de metropolitaanse - de Randstad als Deltametropool - kwaliteiten in de steden waar steeds meer verdichting van de voorzieningen wordt nagestreefd. Dit is evenwel een leefomgeving die niet iedereen zint en daarom biedt Zeeland een levensvatbaar alternatief voor woonvormen waarin veel ruimte en benutting van lage dichtheden centraal staat.

Waarom is Zeeland daar zo geschikt voor? Tot nu toe is Zeeland binnen het Randstedelijke denken als een perifere regio afgeschilderd, maar wie zich meer door het Zeelandstaddenken laat inspireren ziet dat Zeeland een groen hart is omsloten door de Rotterdamse agglomeraties, de Drechtsteden, het westelijk deel van de Brabantse stedenrij, maar ook - iets wat in de Randstad dikwijls vergeten wordt - de Antwerpse agglomeratie en de steden Gent en Brugge. Van Engelsdorp Gastelaars benadrukt dan ook de Vlaamse inbreng in Zeeland. Hij stelt tot slot dat de twee scenario's elkaar niet verdragen omdat de groene hart kwaliteiten (ecologisch en cultureel) dan te veel verloren zouden gaan. De nieuwe en welvarende plattelander zoekt vooral woonvoldoening. Dat laatste klinkt ook door in het verhaal van J.H.J.M. ten Doeschate.

Interactie tussen grote steden en platteland

Ten Doeschate, plaatsvervangend directeur directie grote stedenbeleid en interbestuurlijke betrekkingen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, legt in zijn 'De interactie tussen grote steden en het ommeland' de nadruk op de synergetische effecten tussen stad en platteland. De nabijheid van een grote stad biedt het platteland volgens hem voordelen in de zin dat de plattelanders kunnen profiteren van de sociale

en culturele voorzieningen. Hij pleit voor bovenlokale samenwerking al dan niet onder regie van de provincie. Voor de versterking daarvan stelt hij de oprichting van een regionaal fonds voor dat een deel van de winst bij realisatie van bestemmingen zou moeten krijgen. Een dergelijk fonds zou kunnen bijdragen aan infrastructurele verbeteringen op allerlei terrein.

Daarom legt Ten Doeschate de nadruk op het economisch belang van investeringen in leefbaarheid en de sociale structuur, want leefbaarheid (sociale cohesie) weegt steeds zwaarder bij de beslissing zich ergens te vestigen. Dat de multiculturele stad wat dat betreft minder te bieden heeft dan het platteland begint niet alleen tot meer mensen door te dringen, maar ook tot bedrijven. Die trekken weg uit gebieden waar de veiligheid van hun eigendommen en die van hun klanten en werknemers niet gewaarborgd is. Veertig procent van de ondernemers ervaart criminaliteit als het grootste bedrijfsprobleem. Ten Doeschate trekt de lijn - vestiging op het platteland - niet door, maar in de bijdrage van W.T. van Gelder, Commissaris van de Koningin in Zeeland, gebeurt dat wel.

De verGooiing van Zeeland

In zijn 'De VerGooiing van Zeeland' focust Van Gelder op de maatschappelijke en sociale verschillen tussen stad en platteland. Hoewel die in Nederland niet zo groot zijn als bijvoorbeeld in Amerika waar dat verschil tot uitdrukking wordt gebracht met de aanduiding *urban* en *rural*. Wel constateert hij dat ondanks het stedelijke uiterlijk van Middelburg het maatschappelijk klimaat dorps is. Dat komt tot uitdrukking in het conflictvermijdend gedrag dat eigen is aan de overlappende netwerken in een relatief dun bevolkt gebied. Het rechtstreeks conflict wordt vermeden en vindt meestal zijn uitlaatklep in roddel, maar als het conflict niet meer te vermijden is, slaan de zekeringen door. 'Voortdurende conflictvermijding ontneeft een landelijke samenleving blijkbaar ook het vermogen tot conflictbeheersing.'

Verwijzend naar Verburgs's proefschrift, *Zeeland 1940-1990. Economische ontwikkeling in het licht van de ruimtelijke economie en de economische geografie*, waarin deze stelt dat het Zeeland ontbreekt aan een wervend verstedelijkingsniveau, vergelijkt Van Gelder dit met het imago van Zeeland nu en trekt voor Zeeland een parallel met ontwikkelingen in Het Gooi aan het begin van de twintigste eeuw. Dat was toen een lande-

lijk gebied maar de stedelijke rijken die er gingen wonen op zoek naar rust namen nieuwe economische activiteiten mee, zoals radio en tv. Het Gooi heeft nu alle stedelijke kenmerken maar heeft toch zijn landelijk karakter behouden.

Een soortgelijke ontwikkeling voorziet Van Gelder in Zeeland. Waren het eerst nog pensioenmigranten die uit de omliggende stedelijke agglomeraties naar Zeeland trokken, nu zijn het ook hoogopgeleiden met jonge gezinnen die niet werkplekgebonden in het Zeeuwse groene hart gaan wonen. Als voorbeeld van nieuwe economische activiteit noemt Van Gelder het Internetbedrijf Zeelandnet in Kamperland. Om het groen te houden moet er wel een gedegen landschapsplan komen waarin de landschappelijke kwaliteiten beschreven staan en hoe ze behouden en versterkt kunnen worden. Van Gelder concludeert: 'Met behoud en versterking van de landelijke kwaliteit zou dan een urbane ontwikkeling in maatschappelijk zin mogelijk kunnen zijn. Een urbane kwaliteit die [...] in hoogwaardige kennisintensieve economische bedrijvigheid, in veelsoortige culturele activiteiten en in kwalitatieve woonfuncties tot uitdrukking komt temidden van een aangename groene omgeving.' Een zelfde geluid valt te beluisteren in de bijdrage van F.G. van Diepen-Oost.

Wonen in het landelijk gebied

In haar bijdrage 'Wonen in het landelijk gebied' gaat Van Diepen-Oost, lid van de Raad voor het landelijk gebied, in op de inhoud van het advies van de Raad over

de ontwerpnota *Wonen* van staatssecretaris J. Remkes. De Raad is van mening dat bouwen en vestiging van industrie in het landelijk gebied mogelijk moeten blijven mits de landelijke kwaliteit hetzelfde blijft of versterkt wordt, waarbij de groene contouren waarbinnen niet gebouwd mag worden heilig zijn. Daarbij tekent Van Diepen-Oost aan dat uiterste zorg geboden is, want 'Eenmaal bebouwd terrein wordt in Nederland vrijwel nooit meer groen!'

Ook richt de Raad zich specifiek op de in Zeeland bekende problematiek rond de tweede woningen die als recreatieverblijf gebruikt worden. Dit heeft soms tot gevolg dat woningen een gedeelte van het jaar leeg staan, wat kan betekenen dat de helft van een dorp onbewoond is. Uiteraard tast dit de leefbaarheid aan, maar ook jaagt het de prijs van de huizen voor de lokale bewoners op. Er worden wat dit betreft geen generieke maatregelen genomen maar de gemeenten moeten wel bindingseisen aan de bewoners kunnen stellen. Dat dit een prangende zaak is voor Zeeland, heeft de regering begrepen, want in de definitieve *Nota Wonen* van VROM staat dat in Zeeland een *pilot* project zal worden gestart om te onderzoeken hoe de woningbouw in dorpen vorm kan krijgen zonder dat dit het karakter van de dorpen aantast. Dat dit nodig is, staat buiten kijf. In mijn geboortedorp St. Jansteen moest nog geen twee jaar geleden de enig overgebleven parkachtige tuin in het centrum van het dorp wijken voor nietszeggende prefabbouw.

De Zeeuwse periferie als lokkende horizon

P.F. Polderman, wethouder van stadsdeel Zuider-Amstel van Amsterdam en in die hoedanigheid belast met de ontwikkeling van de Zuidas in Amsterdam, is geboren in Zeeland. Aanvankelijk dacht hij nooit in Zeeland te zullen terugkeren, maar drie jaar geleden heeft hij er een vakantiehuisje gekocht, waar hij steeds meer verblijft. Hij is een van die vele Zeeuwen buiten Zeeland die staan te popelen om terug te komen. Zij zien Zeeland niet graag als stad en ook Polderman ziet weinig heil in de vorming van Zeelandstad. Als wethouder van een stadsdeel is hij moe van alle discussies over bestuurlijke hervorming. 'Bestuurders moeten gewoon degelijk werk leveren en dan komt de waardering vanzelf. Alle discussies over bestuursvormen is alleen maar bestuurdersleed en staat ver af van de bevolking'.

Dat de herindeling van Zeeland als stad beter in één keer aangepakt kan worden - met alle bestuurdersleed van dien - blijkt wel uit het eindeloze gekissebis dat nu Zeeuws-Vlaanderen in de greep houdt (en niet alleen de bestuurders) naar aanleiding van de herindeling van zeven naar drie gemeenten. Tegen de tijd dat Polderman terugkomt, zal Zeelandstad al bestaan en wellicht kan hij nog een paar stadse adviezen geven zoals hij dat ook doet in zijn bijdrage 'De Zeeuwse periferie als lokkende horizon'. Hij pleit voor uitbreiding van het onderwijs in Zeeland, waardoor de jongeren vastgehouden kunnen worden. Dat kan versterkt worden door een verdere uitbouw van het cultuuraanbod en de koestering van het landschap. 'Verpest het landschap niet door in alle dorpen de witte schimmel van nieuwbouwblokken te laten toeslaan. Verbiedt kassenbouw en intensieve bio-industrie.' Tot slot is hij voor een vestigingsplan dat gericht is op selectieve groei van de kennisintensieve sector zoals ook Van Gelder bepleit.

Zeelandstaddenken

Dat het debat over Zeelandstad nog niet afgerond is, moge duidelijk zijn. Veel van de boven samengevatte bijdragen zijn sterk gekleurd door het Randstaddenken. Om dat te 'corrigeren' zullen in de rubriek 'Zeelandstad in de steigers' Zeeuwen en Vlamingen aan het woord komen die beslist een andere kijk op de ontwikkelingen in Zeeland hebben. Zo komt in dit nummer professor G. Allaert aan het woord, een Vlaamse planoloog die al jaren probeert zijn VlieterGent-concept (een veel omvattende visie op het Schelde-gebied) in Zeeland te slijten. Hij brengt de Universiteit Zeelandstad (UZS) een stap dichters in de buurt door zijn toezegging een gedeelte van zijn planologisch onderzoeksinstituut, dat aan de Rijksuniversiteit Gent verbonden is, naar Middelburg over te brengen zodra de Westerschelde-tunnel gereed is. Die UZS is een onontbeerlijke preconditionie voor de toekomstige ontwikkeling van Zeelandstad en een verdere verdieping van het Zeelandstad-denken. ○

De lezingen, gehouden op 30 november 2000 tijdens het debat 'Zeeland als Stad', zijn integraal te vinden op de website van ons tijdschrift <www.zeeuwstijdschrift.nl> onder de knop Zeelandstad.

De foto's bij dit artikel zijn van Conny Umbgrove. Haar werk is tot 21 juli te zien op de foto-expositie Kust-Lijnen in haar huis in Veere. Alleen op afspraak, telefoon 06 20359186.